

Sredozemlje - jedno od najneutralgичnijih područja

Sredozemlje je danas jedno od najneutralgичnijih područja svijeta. Pojedine zemlje Evrope doživjele su ili doživljavaju duboke društveno-političke promjene (Grčka, Portugal, Španija, Italija, Francuska). U istočnom bazenu Sredozemlja tinjaju žarišta rata, kao: otvoreni problemi iz rata Izraela i arapskih zemalja, opravdani zahtjevi za nacionalnim oslobođenjem Palestinaca, grčko-turski sukob oko Cipra, kriza u Libanu, koji je na ivici totalnog rata. Početkom ove godine potpisan je američko-španski ugovor kojim SAD produžavaju pravo na korištenje četiri vojne baze na teritoriji Španije (Rota, Moron, Torehan i zrakoplovna baza u Saragozi). Posebnu specifičnu težinu u toj složenoj i uzavreloj mediteranskoj situaciji ima i odluka egipatske Narodne skupštine (od 15. ožujka 1976.) o prekidu ugovora sa SSSR-om. Dalje, zategnuti odnosi između Alžira i Maroka oko Zapadne Sahare, što produbljuje nejedinstvo arapskog svijeta i ide u prilog trećih, prije svega mediteranskih snaga.

Prostranstvo sredozemno-indijskog bazena, kao jedno od najvažnijih stratejskih raskrsnica svijeta, u sve većoj mjeri postaje poprište nadmetanja interesa velikih sila. U stručnoj vojno-pomorskoj literaturi, iz razumljivih razloga, kretanja u toj oblasti zauzimaju sve upečatljivije mjesto. Napisi koji se u vezi s tim objavljuju u javnim publikacijama upućuju na veliku ulogu koju teže da sačuvaju ili osvoje nove pozicije na tom prostoru, već i svih onih koji su odlučili da brane prava i slobodu, a to su u prvom redu nesvrstane i nerazvijene zemlje toga područja, imaju ratne mornarice, pri čemu se jasno može uočiti nastojanje i napor da se modernizira i ojača vojno-pomorska snaga na moru.

Uzroci, koji prostranstva od Indijskog potkontinenta do Zapadne Sahare, pa i šire, stavljaju stalno pred nova iskušenja su višestruki i nailaze svoje izvore u suštini u dubokim promjenama nastalim raspadanjem starog kolonijalnog sistema, stvaranjem novih slobodnih država i težnji siromašnih naroda da prestanu biti predmet eksploatacije i izvorište blagostanja za bogate i razvijene.

Ti duboki korijeni promjena društveno-političkog karaktera koje se zbivaju u suvremenom svijetu kao da se najreljefnije ukrštaju na geopolitičkim koordinatama Crvenog mora i Indijskog oceana s težištem na tjesnacu Bab el Mendeb, a Adenom i Somalijom, te susjednim otočjem, s jedne strane i na Sredozemlju s druge. Za nesvrstani svijet ovih prostranstva u eri detanta kao da nailazi vrijeme sve teže i bremenitije opasnostima nego što je to bilo u doba hladnog rata. Sve je veće vojno prisustvo SAD u području istočne Afrike i Indijskog oceana (u Saudijskoj Arabiji, Keniji, Džibutiju, Etiopiji, razvoju baze na otoku Diego Garcia, pomoćne baze na Barheinu, te nastojanje da se koristi baza Siminstown na jugu Afrike). Radi se i o vojnom prisustvu SSSR-a u tom području (npr. u Seikatu Sokotra, izgradnji vojne infrastrukture na teritoriji Somalije, zatim Ugande, Sudana). NR Kina svoje prisustvo naročito ispoljava u Tanzaniji, Somaliji i Mozambiku. Sve to upućuje na mogućnost oštrijih konfrontacija i nadmetanja na prostoru stratejske raskrsnice sredozemno-indijskog bazena na račun i preko leđa nesvrstanih i zemalja u razvoju, prije svega.

U kontekstu takvih zbivanja interese strategije i politike upće privlači naročito Sredozemlje, koje otvaranjem Sueskog kanala (4. juna 1975) dobija još veći vojni, saobraćajni i ekonomsko-politički značaj. Iz Sredozemnog mora se sada može pomjeranjem pomorskih snaga brže utjecati na stanje u Indijskom oceanu.

U posljednje vrijeme autoritativni krugovi u Francuskoj i Italiji naglašavaju značaj i ulogu Sredozemlja i pri tome zauzimaju stavove da se u daljem razvoju i modernizaciji RM ovih zemalja mora polaziti sa stanovišta prioritetnih interesa na Sredozemlju. Nekako u isto vrijeme iz Zapadne Njemačke dolaze kritični tonovi na račun uloge Šeste flote SAD.

U svom nastupu u Institutu za visoke studije narodne obrane, načelnik generalštaba RM Francuske admiral Joire-Noulens, izlažući probleme daljeg razvoja i financiranja RM u prvi plan stavlja Sredozemlje.¹ Podvlači da Sredozemlje mora biti u žiži pažnje iz vojno-operativnih, logističkih i industrijskih-privrednih razloga. Ocjenjuje da se radi o vojno-politički najosjetljivijoj zoni. Ta je osjetljivost tim veća što je i dalje prisutno stalno jačanje dviju pomorskih sila, odnosno njihovih RM, koje ne pripadaju vodama Sredozemlja i to RM SAD i SSSR. U vezi s tim, naglašava admiral, radiće se na proširenju infrastrukture i modernizaciji vojno-pomorske baze u Tulonu. U njen će sastav ući veći broj mornaričkog ljudstva (oko 3.000 ljudi). Biće u stanju da prihvati jače operativne snage. Što se pomorskih snaga tiče od posebnog su značaja one kojima se obezbjeđuje zračni prostor i podrška. U tom pogledu naročita pažnja će se posvetiti nosačima aviona, brodovima za PVO i PPD.² Poznati su napor Francuske da jačanjem svojih vojnih pozicija u Džibutiju bude prisutna i u području Indijskog oceana.

Francuski časopis »Defense nationale« (31/75) ističe Sredozemlje u prvi plan kao mogućeg žarišta rata. U vezi s tim navodi da za sukob u tom dijelu svijeta postoje tri razloga. Jedan od njih je u tome što je Sredozemlje u vrtlogu za razliku od Sjeverne Evrope koja je stabilnija. Na obalama Sredozemlja u toku su duboka društvena, ekonomska i politička previranja u prisustvu veoma snažno izraženog vojnog faktora. Drugi je u tome što, po ocjeni ovog časopisa, ponovno otvaranje Sueskog kanala privlači pažnju na izvanredne geopolitičke vrijednosti Sredozemlja, jer preko njega Evropa saobraća s Bliskim i Dalekim istokom, a kanal je jedan od puteva koji omogućava SSSR-u lakši prilaz oceanima. Treći razlog je u tome što pustinjski pijesak ovog bazena obiluje naftom, a bez nje nema opstanka ni privredi ni oružanim snagama.

Časopis razrađuje detaljnije svaki od ovih razloga. Zatim ističe da su lokalni sukobi u Sredozemlju podsticani suparništvom država izvan tog bazena, a mediteranski problemi podložni neizvjesnosti svjetske situacije. Zbog toga se, naglašava časopis, danas postavlja goruće pitanje da se rješavanje sporova na Sredozemlju ne prepusti drugima.

Zalaže se za postepeno oživotvorenje u praksi već poznate ideje Sredozemlje sredozemnim zemljama. U tom pogledu države Sredozemlja mogu u neposrednoj budućnosti uspješno surađivati u rješavanju niza zadataka koji su im zajednički, kao: reguliranje pomorskog saobraćaja koji postaje sve manje bezbjedan, sprečavanje zagađivanja mora (na tome se već nešto radi), podjela morskih dubina u cilju što pravičnijeg korištenja bogatstva mora, zatim razni oblici suradnje na privrednom, tehničkom i kulturno-znanstvenom planu. Važno je, ističe na kraju »Defense nationale« početi konstruktivno raditi na uspostavljanju trajnog i pravednog mira na Srednjem istoku i razvijati solidarnost zemalja sredozemnog bazena.

Na nacionalnom naučnom kongresu u Rimu (aprila 1975) održana je rasprava na temu o pomorskom prisustvu Italije na Sredozemlju. Na njemu je sa stajališta interesa Italije takođe naglašeno da je Sredozemlje u prvom planu. Od strane načelnika ge-

neralštava RM Italije, admirala De Giorgia, kao jednog od sudionika ove rasprave, detaljno je ekspoziran značaj usvojenih principa pomorskog zakona (Legge navale) za dalji razvoj i modernizaciju RM Italije. On unosi jedan nov pravac i u dalji razvoj cjelokupnih oružanih snaga Italije.³ Ovim se zakonom u stvari trajnije obezbjeđuju dodatna novčana sredstva za bržu modernizaciju pomorskih snaga Italije i za razvoj naučnoistraživačkog rada u oblasti vojnog pomorstva. Sličnim putem prema tom konceptu, treba pospješiti modernizaciju ratnog zrakoplovstva i kopnene vojske kako bi oružane snage Italije reorganizirane i smanjene po broju postigle takav kvalitet koji bi ih učinio znatno efikasnijim nego što su to sada. Admiral smatra da ovakav pristup ima posebnu vrijednost u tome što jača ne samo pomorske snage Italije već omogućava i njeno još punije i svestranije angažiranje u skladu sa njenim nacionalnim interesima na području Sredozemlja.

Iz Zapadne Njemačke (u komentaru Pitera Kulmasa u »Dojče vele« septembra 1975) stižu ocjene o tome da je za NATO situacija u Sredozemlju zabrinjavajuća i uznemiravajuća. Ona je bremenita nizom kriznih karakteristika. Detaljnije se opisuje stanje u Portugalu, koji, iako nije zemlja Sredozemlja, ipak pripada ovom regionu. Komentator zatim postavlja pitanje sudbine Španije i razvoja događaja u toj zemlji nakon fašističkog diktatora Franka. Španija kao što je poznato sa svojim bazama (naročito Rota), svojim geostrategijskim položajem, razvijenom ratnom i trgovačkom mornaricom predstavlja za SAD (i NATO) neobično važan oslonac. Situacija u Italiji se po ocjeni ovog komentatora, takođe karakterizira neizvjesnošću. Sukob Turske i Grčke oko Cipra i posljedice toga na slabljenje NATO imaju svojevrstu otežavajuću okolnost time što slabe pozicije NATO- na južno-evropskom području, na Sredozemlju. Karakteristično je da pored već ovih poznatih gledanja, koja se mogu čuti u javnosti iz NATO krugova, komentator upozorava i na to da je Šesta flota SAD u situaciji da gubi »tlo pod nogama«. Po njegovom mišljenju to ne dolazi iz razloga eventualnog neuspjeha i nesposobnosti SAD da održe protivtežu u odnosu na pomorske snage SSSR u Sredozemlju, već nadasve iz razloga što u sve većem broju država članice NATO dolazi do društvenih procesa koji sve više otežavaju siguran oslonac snagama Šeste flote u bazama na njihovim nacionalnim teritorijama.

Komentator je veoma kategoričan u tvrdnji da Šesta flota ne može riješiti ni jedno od kriznih pitanja na Sredozemlju. Ona nije u stanju da ozbiljnije utiče na rješavanje ciparskog problema, niti može Grčku vratiti u vojnu organizaciju NATO. Nije sposobna da umiri Tursku. Šesta flota nije spriječila gubljenje važnih pozicija na Sredozemlju (tu komentator vjerovatno misli na procese koji su se odigrali na području Sjeverne Afrike i Bliskog istoka o čemu inače ne iznosi nikakve podatke). Svoj komentar autor zaključuje ocjenom da SAD teže da u odnosu na krizu u Sredozemlju kao super sila obezbjeđuju svjetsko-političke odnose sa drugom super silom. Uporedo

s tim na saveznike u NATO sve više prebacuju teret obaveza da posreduju i smiruju međusobne odnose, da se brinu o vlastitoj bezbjednosti.

Navedeni različiti izvori u kojima se tretira pitanje Sredozemlja mogu ukazati na neke tendencije prisutne u tom dijelu svijeta. Francuska se više nego ranije svojim vojno-pomorskim potencijalima i politikom orijentira ka Sredozemnom moru. Italija teži da na tom moru igra veću ulogu nego do sada. SAD su suočene ne samo s problemima kako jačanjem Šeste flote održati ravnotežu snaga u odnosu na prisustvo flotnih snaga SSSR (iako i to, sudeći po dinamici razvoja RM SSSR i uvođenju novih vrsta brodova na pr. NA, ide sve teže), već se uz to pojavljuje i sve teži problem društveno-političkog karaktera koji proistječe iz socijalnih pomjeranja u pogledu bržeg prevazilaženja starih društvenih odnosa na južnoevropskom području i šire od toga. Naime, dok je to područje bilo stabilnije onda se osloncem na njega s manje teškoća moglo ispoljavati pritisak prema oslobodilačkim pokretima i nesvrstanim zemljama Sjeverne Afrike i Srednjeg Istoka, kao i neposrednije utjecati na političke prilike u Evropi. Očekivati je da će SAD uporedo sa jačanjem pomorskih snaga u Sredozemnom moru, zajedno sa svojim saveznicima poduzeti niz mjera ekonomske politike (na pr. sastanak u Rambujeu) i vojne prirode kako bi bar usporile tokove procesa koji teže dubokim društveno-političkim promjenama i sve više ukazuju na nesposobnost blokovske politike da rješava goruća pitanja suvremenog svijeta.

Sve je očitiye, međutim, da nesvrstani svijet može imati snage i sve veću odgovornost za mir u svijetu.

Poznato je, da je u skladu sa završnim dokumentom Konferencije o bezbjednosti i suradnji u Evropi Jugoslavija, kao nastavak svoje principijelne politike ravnopravnosti naroda i država i svojih miroljubivih i dobrosusjednih odnosa, već u dogovoru sa susjednom Italijom postigla sporazum koji djeluje kao stabilizirajući i konstruktivni prilog miru ne samo na Jadranskoj i na Sredozemnoj, zašto je SFRJ kao mediteranska zemlja životno zainteresirana, već i u Evropi. Vlastitim primjerom, naša će zemlja svakako, na Petoj samitu nesvrstanih u Kolombu, imati veliku moralnu i materijalnu snagu da se stavi u jednu od najuglednijih državnika današnjice i najdosljednijeg boraca za pravedan mir i slobodu naroda, predsjednika Tita, prihvate i pretoče u još snažniju ulogu i angažiranost nesvrstanih, da se otvorena žarišta rata na prostranstvima sredozemno-indijskog bazena učine što je moguće više bezopasnim i da se u perspektivi ovo područje pretvori u zonu mira.

¹ »Defense nationale«, oktobar 1975.

² PVO — protuvazdušna obrana; PPD — protupodmornička dejstva.

³ »Notiziario della Marina«, maj 1975.